

גיוס חרדים – צרכי הביטחון, ופתרונות לטווח הקצר ולהמשך

א. מבוא

פסיקת בג"צ מיום 25.6.2024, בה נקבע פה אחד כי אין למדינה סמכות שלא לאכוף את הוראות חוק שירות ביטחון על תלמידי הישיבות, פתחה פרק חדש בסוגיה הכאובה של הפטור-למעשה הגורף משירות צבאי, שקיבלו בני מגזר שלם בציבור היהודי (כשישית מכלל המועמדים לשירות ביטחון בשנת 2023). בג"צ קבע אין עוד בסיס חוקי למדינה לנהוג באופן המבחין בין תלמידי הישיבות לאוכלוסיה הכללית – עיקרון האמור להנחות כל פעולה שלטונית מרגע הפסיקה והלאה – ולכן עליה לאכוף את הוראות החוק על תלמידי הישיבות, ללא דחייה נוספת.

במישור היישומי, הזכיר בית המשפט באמירתה של היועצת המשפטית לממשלה במהלך הדיונים בעתירה, לפיהם "רשויות צה"ל יוכלו לגייס כ-3000 חיילים מקרב בני הציבור החרדי בשנת הגיוס הקרובה (זאת, בנוסף למספר החיילים שהיו מתגייסים בממוצע בשנים עברו מציבור זה)".¹ בית המשפט קבע כי העתירות בהן דן אינן עוסקות בהיקפי הגיוס בפועל של תלמידי הישיבות ולכן לא קבע עמדה בעניין, אף הוסיף כי בכל יישום על המדינה לנהוג "על פי כללי המשפט המנהלי", כלומר (בין השאר) בתום לב, במידתיות ובשוויוניות.

בעקבות פסק הדין הורתה היועמ"שית למערכת הביטחון "לפעול באופן מיידי לביצוע פסק הדין לגיוסם של תלמידי הישיבות החייבים בשירות צבאי, בהתאם לצרכי הצבא וליכולותיו. במסגרת זו, מערכת הביטחון התחייבה לפעול כבר עתה לגייס 3,000 תלמידי ישיבות בשנת הגיוס הנוכחית, וזאת בנוסף למספר המתגייסים הממוצע בשנים האחרונות. מדובר במספר ראשוני לגיוס מיידי, שאינו משקף באופן מלא את צרכי הצבא הנוכחיים ואת קידום השוויון בנטל, ועל מערכת הביטחון לפעול להצגת תכנית גיוס הכוללת הגדלה של מספר זה".²

עמדת המכון למחקרי ביטחון לאומי היא כי המספר 3000 אינו מבטא דבר, פרט לאמירה כללית של מערכת הביטחון בדבר יכולותיה, שאינה עונה לצרכי השעה ומבטאת ראייה חסרה של חשיבות הנושא ואי הבנה של השלכותיו. כפי שיוצג להלן, מספר זה אינו עונה לצרכי הביטחון האמיתיים בעקבות מלחמת "חרבות ברזל" ובראייה לעתיד, ויש להיזהר מלראות בו מימוש של החלטת בג"צ. מספר כזה גם קטן משמעותית מן המספר בו נקטה הוועדה בראשות אלוף (מיל.) אליעזר שקדי, אותה הקים שר הביטחון לאחרונה לצורך הגברת הגיוס בקרב החרדים – כלומר, גם בתוך מערכת הביטחון עצמה ברור שהמספר 3000 אינו מהווה תוצאה מוסכמת של עבודת מטה מקיפה ויסודית.

כל אלה חשובים במיוחד לנוכח נסיון העבר, ממנו עולה כי מערכת הביטחון לא התאמצה, בלשון המעטה, לעמוד ביעדי גיוס שנקבעו בחקיקות קודמות ולקדם את גיוס החרדים מעבר למס שפתיים גרידא. בג"צ אף העיר על כך בחריפות בפסקי דין קודמים בסוגיה זו, כמו שני פסקי הדין בעתירות נגד "חוק טל".

¹ פסיקת בית המשפט העליון בשבתו כבג"צ בעתירות הגיוס, 25.6.2024, סעיף 60

² מכתב מאת המשנה ליועצת המשפטית לממשלה אל היועצים המשפטיים למערכת הביטחון, משרד האוצר ומשרד החינוך, 25.6.2024

II. צרכי הביטחון

המונח "צרכי הביטחון" הוא כמובן כללי, ותלוי בתפיסת ההפעלה שיגבש המטכ"ל לנוכח התפתחות המלחמה שאנו מצויים בה וצרכי הביטחון בעקבותיה. ואולם כמה דברים ברורים ומיידים, ביחס לצרכי כוח האדם של צה"ל:

- א. הצבא זקוק למילוי מידי של השורות עקב הכמות הגדולה של חללים ופצועים בקרב הלוחמים: לפי נתוני צה"ל היו במלחמה 682 חללים מה-7.10.23 ועד 10.7.2024; עפ"י אותם נתונים היו בלחימה 4,174 פצועים, מתוכם 1,767 פצועים במצב בינוני או קשה, שיש להניח שרובם לא יוכלו לחזור לתפקידי לחימה.³
- ב. צרכי ההגנה בדרום ובצפון, על מנת להחזיר בביטחה את תושבי הישובים באיזורים אלה לבתיהם, יהיו מעובים בהרבה יחסית למצב לפני המלחמה – רק כדוגמה אחת, בצפון תיירש אוגדה נוספת להגנה בגיזרה שבה היתה עד למלחמה אוגדה 91 בלבד.
- ג. ההיערכות למערכה רבתי בצפון, כולל אפשרות לתרחיש רב-זירתי, דורשת תוספת משמעותית של כוח אדם קרבי.
- ד. העומס על מערך המילואים מתקרב לנקודת משבר, עקב קריאות חוזרות לשירות ממושך. לשימוש חסר התקדים באנשי מילואים יש גם מחיר משקי וחברתי כבד.
- ה. הארכת השירות הסדיר ללוחמים ל-36 חודשים, עליה הוחלט בממשלה ביולי 2024, אינה מספיקה כדי למלא צרכים אלה, ויש בה משום הכבדה קשה על המגזר המשרת, שבהעדר גיוס מאסיבי של לא-משרתים תשחק עוד יותר את צבא העם ותיצור קשיים בהתנדבות לשירות קרבי, לקצונה ולהמשך שירות ארוך בקבע ובמילואים.
- ו. הרמטכ"ל, רא"ל הרצי הלוי, הציג לאחרונה בפני הדרג המדיני עמדה, לפיה לצה"ל חסרים 15 גדודים לצורך מילוי משימותיו, זאת בעיקבות מלחמת "חרבות ברזל" ובראית צרכי הביטחון העתידיים.⁴ גדוד, בהקשר זה, מורכב מכ-600 חיילים, מהם כ-450 בתפקידי לחימה (ראו פירוט בפיסקאות הבאות). כלומר, רק בסעיף זה – לוחמים בדרג המסתער ובהגנת גבולות וישובים – חסרים על פי דברי הרמטכ"ל 9000 איש.
- ז. תחשיב מפורט, שערך לאחרונה צוות מקצועי של קצינים בכירים, מציג תמונה לפיה מציג תמונה לפיה דרושים לצה"ל בימים אלה למעלה מ-20 אלף איש במקצועות לחימה ומעטפת ללחימה, בחלוקה הבאה:

- א. כ-1500 לוחמים וכ-3000 חיילים במקצועות כלליים למילוי השורות, לנוכח היקף הנפגעים בלחימה. חלק ממגויסים אלה יוכלו, כבר בטווח הקצר, לשרת בתפקידי מעטפת ביחידות קרביות (שומרים, טבחים וכו') כדי לשחרר ללחימה חיילים שהוכשרו לכך ביחידותיהם ומשרתים היום בתפקידים אלה.
- ב. 15 גדודי חי"ר ושיריון מתמרנים, בהיקף כ-450 לוחמים ו-150 חיילי מעטפת לכל גדוד, כלומר כ-6750 לוחמים ו-2250 חיילי מעטפת – 9000 חיילים בסך הכל (הערכה זו עולה בקנה אחד עם דברי הרמטכ"ל)
- ג. 2-4 חטיבות להגנת הגבולות בכל הגזרות (לבנון, סוריה, ירדן ומצרים)
- ד. 1-2 גדודים לפיקוד העורף
- ה. 3 גדודי שמירה למרחב התפר, ומחלקות להגנת ישובים צמודי גדר בדרום ובצפון (סה"כ 1800 חיילים)
- ו. פלוגת הגנה לכל בסיס של חיל האוויר ועוד פלוגות להגנת בסיס צה"ל מרכזיים (הצוות אומד את מספר החיילים הנדרש בסה"כ ב-2500).
- ז. 1-2 סוללות נוספות של כיפת ברזל
- ח. יחידות שמירה במתקני כליאה שונים

יש לציין בהקשר זה כי מספר דחויי השירות תחת גיל הפטור הנוכחי (24) נאמד ב-63 אלף איש, וגודלו של מחזור חרדים המגיעים מדי שנה לגיל 18 נאמד היום בכ-14 אלף איש, במגמת עלייה שנתית הנובעת מנתוני הילודה.

³ אתר דובר צה"ל, 16.7.2024

⁴ ניר דבורי ויאיר שרקי, "האזהרה של הרמטכ"ל לדרג המדיני: אין לצה"ל מספיק גדודים כדי לעמוד במשימות", N12, 11.6.2024

הפיתרון שמצאה מערכת הביטחון בינתיים הוא הארכת השירות הסדיר ל-36 חודשים והעלאת תיקרת הגיל ומכסות הימים לשירות של אנשי המילואים – שני מהלכים שטרם קודמו בבכנסת בשל הזעם הציבורי על העמקת אי השוויון והכבדת הנטל על המשרתים – וכן קיצור דחיית השירות של תלמידי מכינות קדם צבאיות ושנות שירות, והשארה בשירות ב"צ 8 של מחזורי הגיוס שהיו אמורים להשתחרר מאז פרצה המלחמה. מעבר לאי הצדק הברור בהכבדה כה משמעותית של הנטל על הציבור המשרת, ולסוגיית השוויון בנטל בכלל שיש לה השלכה על המוטיבציה לשירות משמעותי, להישארות לקצונה ולשירות הקבע והמילואים, לצעדים אלה יש עלות כספית גבוהה במיוחד – וכאמור, לא יהיה בהם די כדי למלא את השורות באופן הנדרש לצרכי הביטחון הנוכחיים והעתידיים.

על פי נתונים שהציג היועץ הכספי לרמטכ"ל בכנס האגודה הישראלית לכלכלה, דמי הקיום ללוחם קרבי בחובה הם 3374 שקלים בחודש; עלות לוחם ב"צ 8 מינימלי מגיעה ל-15,250 שקלים בחודש, וב"צ 8 ממוצע ל-29,000 שקלים בחודש.⁵ על פי נתונים אלה, אם ימלא צה"ל את החוסר עליו הצביע הרמטכ"ל בחיילים סדירים ולא בחיילים ב"צ 8 מינימלי, ייחסך סכום של למעלה מ-50 מיליון שקלים בחודש מתקציב הביטחון – וזאת מבלי להתייחס, כמובן, לכך שבמצב הנוכחי ממשיכים בשירות התובעני חיילים שכבר נושאים בנטל הכבד של חודשי לחימה ארוכים. כל החלפה של איש מילואים "רגיל" בחייל חובה תהיה משמעותית עוד הרבה יותר בהיבטי התקציב.

III. מיון והצבה, התאמת תנאי השירות לאורח החיים החרדי

מקובלת עלינו אמירתה של ועדת שקדי, לפיה "המיונים בצה"ל אינם מותאמים למתגייס החרדי".⁶ יש לממש את המלצת הוועדה להתאים את מבחני המיון למתגייסים החרדים, על מנת ליצור מיון יעיל לכל האפשר למגוון התפקידים בצבא. כמו כן יש להחיל על המתגייס החרדי את אותו מבחן ראוי שקבעה בשעתה ועדת שגב, לפיה המיון לתפקיד יהיה על פי כישורים ולא על פי כל מבחן אחר. כל התפקידים בצה"ל צריכים להיות פתוחים בפני מתגייסים חרדים, אם כי יובהר למתגייסים כי למעט בבסיסים היעודיים (ראו להלן), יקוימו בשאר הבסיסים פקודות מטכ"ל הרלבנטיות ביחס לאורחות החיים, מבלי לשנותן אותן או את נוהלי החיים בבסיס כפי שהם היום. יש לבחון בחיוב את המלצת ועדת שקדי להקמת "בסיס נחיתה" ייעודי למתגייס החרדי – שישמש 'שער הכניסה לצה"ל'.⁷

על מנת להפחית את ההתנגדות לגיוס יש לשכך ככל האפשר את החשש מאובדן אורח החיים החרדי במהלך השירות הצבאי. ואולם המודל של "בועה חרדית", שבה מתקיימת "סביבת שירות מגדרית" (כפי שמופיע באתר האינטרנט של גדוד "נצח יהודה"), הוא בעייתי בהקשר של ערכים מרכזיים של רוח צה"ל, כפי שהיא מופיעה במסמכי יסוד ובמעשה – זאת בהיבטי שוויון מגדרי, ממלכתיות ועוד.

לפיכך מקובלת עלינו המלצת ועדת שקדי לפיה יש "להכין בכל זרוע וסמכות בסיס אחד לפחות המתוכנן לשהייה משולבת של חרדים ולא חרדים. להגדיר הגדרות נדרשות, פשוטות ומינימליות ככל האפשר, לשירות חרדים בבסיסי צה"ל ולפתח יכולת לשרת יחד בצה"ל בבסיסים משולבים תוך שמירה על אורחות חיים".⁸ כל אלה הם נושאים שיש לטפל בהם מיידית, כדי לקלוט את אלפי החיילים החרדים שעל צה"ל לגייס עוד השנה ובהמשך.

ואולם בהערכה מעשית, ספק אם בטווח הקצר יש ביכולת הצבא, גם אם שירות החרדים ייתפס כמשימה לאומית ויזכה לתשומת הלב הראויה, לקלוט לשורותיו יותר משתי חטיבות חרדיות, כלומר כ-5000 מגויסים חדשים בסך הכל, כולל כמה מאות שיגויסו לאיוש היחידות המופיעות בסעיפים ו' וז' שלמעלה. יעד של כ-5000 מגויסים נוספים לצה"ל שנת הגיוס 2024-5 (שתחילה ב-1 ביולי 2024), נראה לנו כמתחייב ובר השגה. ואולם גיוס החרדים לצה"ל הוא רק חלק מן הפיתרון.

⁵ היועץ הכספי לרמטכ"ל, מצגת לכנס השנתי של האגודה הישראלית לכלכלה, 27.6.2024.

⁶ הצוות לשילוב תכליתי של חרדים בצה"ל ("ועדת שקדי"), דו"ח מסכם, מאי 2024, עמ' 24.

⁷ דו"ח ועדת שקדי, עמ' 27.

⁸ דו"ח ועדת שקדי, עמ' 28.

IV. שירות במסגרת שירות אזרחי – ביטחוני להגנת הגבולות והעורף

במודל השירות הרב-ממדי שהציג המכון למחקרי ביטחון לאומי בספטמבר 2022,⁹ הוצע להקים שירות אזרחי – ביטחוני שימלא משימות בהגנת העורף, ביטחון הפנים, ומוכנות למצבי חירום כגון אסון טבע או פגיעה המונית בעורף בעת מלחמה. הגיוס לגוף זה יהיה באחריות מערכת הביטחון, שתשמר בידיה את היכולת למיין את המלש"בים לסוגי השירות השונים וליחידות השונות במסגרת השירות הצבאי; ההפעלה של המגויסים לשירות האזרחי – ביטחוני תהיה תחת מערכת ביטחון הפנים, כשם שהדבר נעשה היום במסגרת משמר הגבול (מיון, גיוס והצבה על ידי מערכת הביטחון, הפעלה במסגרת משטרת ישראל). אורך השירות יהיה שווה לאורך השירות הצבאי הבסיסי (הקצר יותר), על פי עיקרון הדיפרנציאליות שנקבע במודל השירות הרב-ממדי ואף הופיע בהבנות בין הרמטכ"ל למשרד האוצר בשנת 2023.

ייאמר במפורש: השירות האזרחי – ביטחוני הוא צורך ביטחוני ברור, ומטרתו אינה להקל על פיתרון סוגיית גיוס החרדים. במודל המלא עליו להיות פתוח לכל משרת או משרתת, שמערכת הביטחון תקבע כי אין הם מיועדים לשירות צבאי. על פי מודל השירות הרב-ממדי, ככל שיושם יתבטלו חליפי השירות הקיימים, כגון שירות לאומי והשירות האזרחי הקיים לחרדים – שיסודם בהסדרים פוליטיים ומבקר המדינה כבר מתח ביקורת קשה על תפקודם. ואולם בטווח המיידי, ובשל הצורך הלאומי לקדם מהר ככל האפשר פיתרון מעשי שיעמיק את הגיוס בקרב האוכלוסיה החרדית, חשוב לציין כי למסגרת זו יתרונות רבים בהקשר גיוס החרדים:

- א. השירות עצמו מתבצע בקהילה האזרחית, ולכן קטן מאוד המתח שביצירת מסגרות מיוחדות לחרדים במסגרת הצבאית. כדוגמה, כיתת שמירה וכוננות חרדית יכולה לבצע את תפקידה בשוב כלשהו, תוך שמירה על אורחות חייה בכל הנוגע למגורים או זמני תפילה, כשם שחרדים עובדים במקומות עבודה בתוך הציבור הכללי.
- ב. ההתנגדות הסמלית בציבור החרדי לשירות הצבאי תהיה קטנה יותר בהקשר של שירות אזרחי, חלקו בתוך הקהילה החרדית עצמה ולמען ביטחונה.
- ג. ניתן להכשיר במהירות לסוג זה של שירות חרדים רבים, גם בגיל שמעל לגיל הגיוס, ולהתחיל מיידית בהצבתם תוך שחרור כיתות הכוננות שהוקמו בישובים רבים לאחר ה-7 באוקטובר, המורכבות מאנשי מילואים ועלותן גבוהה. קיימות יוזמות אזרחיות בתחום זה, שניתן להתחבר אליהן במהירות יחסית.
- ד. כל אלה עשויים להביא בתוך זמן קצר לעלייה דרמטית במספר החרדים המשרתים בשירות ביטחוני, ולאפשר את המשך התהליך תוך הקטנה של המתח הפנימי הגובר בחברה הישראלית סביב סוגיית שירות החרדים.

מעשית, ניתן להתחיל מיידית בהכשרה של מסגרות חרדיות למילוי המשימות בסעיפים ד', ה' וח' במתווה שלמעלה (משימות חירום בעורף, שמירה והגנה במרחב התפר, בישובי הספר ובמתקני כליאה). מסגרות אלה יופעלו על ידי משמר הגבול והשב"ס.

יש לקיים במקביל הידברות עם ראשי ותושבי רשויות במרחב התפר ובספר, שחלקם עלולים להביע התנגדות לנוכחותן של מסגרות אבטחה וכוננות חרדיות בתחומן. יש להסביר את המשמעות של צעד זה בהיבטי השוויון בנטל, היכולת לעמוד באתגרים הביטחוניים והתועלת לכלכלה ולחברה. גיוס החרדים הוא צעד קריטי בדרך לריפוי החברה הישראלית, ויש להיעזר בראשי הרשויות כדי להסביר זאת ולעזור לשירותם של החרדים בסביבה החדשה.

יחידות אלה יוכלו לאפשר את שחרורם ממילואים של מרבית החיילים שגויסו למשימות שמירה, אבטחה וכוננות, לפי נתוני המכון הישראלי לדמוקרטיה, תחת אחריות המשטרה היו באפריל 2024 906 כיתות כוננות ברחבי הארץ, לפחות 269 מהן בישובי ספר וצמודי גדר (נתוני מרכז המחקר והמידע של הכנסת). במקום (או בנוסף, בהתאם לצורך) לכיתות כוננות אלה,

⁹ עפר שלח, **מודל השירות הרב-ממדי: הצעה לשינוי מבנה כוח האדם בצה"ל**, המכון למחקרי ביטחון לאומי, מזכר 223, ספטמבר 2022

יש לאייש את משימות השמירה, הפיטרול והמענה הראשוני בחיילי חובה חרדים, מהלך שישחרר משירות פעיל משרתי מילואים שעלותם הישירה והעקיפה גבוהה. גדודי מילואים חרדים, על פי המתווה שהוצג למעלה, יוכלו גם הם למלא משימה זו, כמו גם את משימות השמירה במתקני כליאה (סעיף ח' למתווה). יהיה בכך לא רק מילוי חלקם בנשיאה בנטל, אלא גם הקטנת העלות, שכן עלותו הממוצעת של משרת מילואים חרדי, על פי ההכנסה הממוצעת לגבר בגיל מקביל במגזר הכללי, נמוכה בהרבה.

אנו סבורים כי יישום סעיפים אלה יכניס למסגרת השירות אלפי חרדים **באופן מיידי**, שכן ההכשרה הנדרשת לתפקידים אלה היא קצרה יחסית. אנו אומדים את מספרם בכ-2000 מגויסי חובה ועוד כ-18,000 אנשי מילואים, השקולים (בשירות של חודש בשנה) ל-1500 חיילים סדירים (ראו בסעיף הבא).

בסיכום, אפשר וצריך להגיע לגיוס של 7000 חרדים – כמחצית מן המחזור של חרדים שיגיעו השנה לגיל 18 - לשירות חובה בצה"ל ובשירות האזרחי-ביטחוני (ועד להקמתו המלאה לשירות במשמר הגבול ושב"ס). זאת בנוסף ל-18 אלף מתנדבים לשירות מילואים בגילאי 24-35, כמפורט בסעיף הבא.

V. גיוס למילואים של גברים בגילאי 24-35

על פי סקר של המכון החרדי למחקרי מדיניות מדצמבר 2023, הביעו 38 אחוזים מהגברים בציבור החרדי נכונות להתנדב לשירות מילואים, שיכלול מספר שבועות של הכשרה לתפקידי שמירה ומתן מענה ראשוני לאיומים ביטחוניים, כשם שעושות כיתות הכוננות, ושירות פעיל של חודש מילואים בשנה. 12% נוספים הביעו נכונות לשירות שכזה בקהילתם. לא מדובר על הגיוס למראית עין שזכה לפרסום תקשורתי בשבועות הראשונים של מלחמת "חרבות ברזל", אלא לגיוס של ממש, הכשרה לרמה הנדרשת על ידי צה"ל ושירות במילואים במשך שנים.

כפי שציינה גם ועדת שקדי, לאנשים בוגרים בגילים אלה השפעה עמוקה וחשובה בקהילה החרדית.¹⁰ להתגייסותם, הופעתם במדים ברחוב החרדי והתחייבותם לשירות משמעותי, בשמירה ביישובם, ביישובים אחרים ובמשימות שהוזכרו למעלה, תהיה משמעותם עמוקה בנורמליזציה של השירות בקרב החברה החרדית, פרט לתרומה הישירה לביטחון. יתרון נוסף הוא העובדה שסוג שירות זה אפשרי באופן כמעט מיידי, ויסמן את הרצינות של כל הצדדים ביישום מחויבותיהם בעקבות המצב הביטחוני ופסיקת בג"צ.

חשוב לציין כי אנשים אלה פטורים כבר משירות בצה"ל, ולכן מדובר בהתנדבות למילואים – העשויה להימשך גם אם יורד גיל הפטור ותבוטל דחיית השירות הנהוגה היום.

יש להדגיש: גיוס של אנשי מילואים בגילאים אלה לא יהיה בגדר מס שפתיים או מספרים למען הרושם. גברים בגילאים אלה כשירים לחלוטין לדרישות המבצעיות לתפקידי הגנת ישובים, בסיסים ואיזורי ספר, מתן מענה ראשוני כנגד התקפת מחבלים, גם בקנה מידה גדול יחסית (ולראייה תפקודן של כיתות הכוננות ביישובי עוטף עזה ב-7.10) והחזקת הקו עד להגעתן של יחידות סדירות. מספרם של הגברים החרדים בגילאים אלה, בהערכה על פי נתוני השנתונים האחרונים, עולה על 100 אלף; אם מחציתם אכן יגויסו למילואים, יוכשרו כראוי וישרתו חודש בשנה, יגדל כוח המילואים הכללי של צה"ל בכ-20% (כ-250 אלף איש גויסו ב-7.10), וכוח המילואים הרלבנטי למשימות אלה בעשרות אחוזים. 12 גדודי מילואים המשרתים חודש בשנה שקולים לגדוד סדיר אחד – כלומר אפשר יהיה לשחרר כ-5 גדודים סדירים למשימות אחרות, ולחילופין להוריד מאוד את העומס על משרתי המילואים ביחידות הקרביות, לשחרר אותם לחייהם האזרחיים ולהתכוננות למשימות בדרג המסתער.

¹⁰ דו"ח ועדת שקדי, עמ' 17

VI. למי לשלוח צווי גיוס?

כדי לגייס 3000 חיילים נוספים נדרש לשלוח צוויים למספר גדול בהרבה. בקרב הציבור הכללי שיעור המלש"בים המתגייסים בפועל לצה"ל עומד על למעלה מ-80%.¹¹ לפי חשבון זה יש לשלוח צוויים ל-3750 מלש"בים כדי לגייס מתוכם 3000 איש. ואולם יש להניח שבשל תנאים מיוחדים בציבור החרדי – העדר לימודי ליבה, אורח חיים שאינו כולל אימוני כושר גופני, קשיי הסתגלות למסגרת לא-חרדית – יהיה שיעור המלש"בים שלא ימצאו כשירים לשירות צבאי מביניהם גבוה יותר, דבר המצריך הוצאת צווי גיוס לקריאה ראשונה במספרים גבוהים עוד יותר. אם יש כוונה להגיע למספר מגוייסים גבוה משמעותית מ-3000, כפי שהורתה היועצת המשפטית לממשלה וכפי שמתחייב מצרכי הביטחון, יעלה מספר הצוויים הנדרש בהתאם. כדי להגיע כבר בשנה הראשונה למספרים עליהם אנו ממליצים יש, לפיכך, לשלוח צוויים ללמעלה מ-20 אלף איש.

כאמור, מספר בוגרי המוסדות החרדיים המגיע מדי שנה לגיל גיוס עומד היום על כ-14 אלף איש. בגילאים המבוגרים יותר שמתחת לגיל הפטור מדובר על בעלי משפחות, שעלותם בתשלומי ת"ש שונים גבוהה. ערכית, מן הראוי לבטל את דחיית השירות מעבר לגיל המקובל מטעמים שונים (מכינה, שנת שירות) גם בציבור הכללי, בוודאי כאשר אין בחוק הקיים כל הסדר מיוחד לחרדים וספק אם בג"צ יאשר הסדר כזה בעתיד הנראה לעין.

לפיכך אנו ממליצים לשלוח צווי גיוס לקריאה ראשונה לכל בוגרי החינוך החרדי עד גיל 19 (שני מחזורים, כ-28 אלף איש), ולשקול – ככל שתהיה היענות מלאה להתייצבות – פטור לדחויי השירות בגילאים המבוגרים יותר, וקביעת רף גיל מקסימלי ואחיד לדחיית שירות עבור כל מלש"ב. אמת, יהיה סכך משום פטור משירות למי שעדיין חייב בו על פי חוק; ואולם צעד חד-פעמי שכזה, רק לאחר שתחול ותקויים חובת התייצבות על כל מלש"ב מכאן והלאה ויהיה גידול מיידי במספר החרדים המתגייסים בפועל, עשוי להתקבל בהבנה גם על ידי הציבור הכללי. הפטורים משירות יוכלו להישאר בישיבות או לצאת לעבודה חוקית, על פי בחירתם, וכמובן יעודדו להתנדב לשירות מילואים. עוד תנאי הכרחי לצעד שכזה הוא החלה חסרת פשרות של מעמד עריק מצה"ל על כל מי שלא יתייצב כנדרש לתהליכי המיון ולגיוס עצמו. המשמעות של מעמד העריק בישראל היא חמורה (רישום פלילי, סכנת מאסר ועוד), ואם תוחל על כל מלש"ב יהיה בכך משום תיקון העוול המתמשך של דחיית השירות הסלקטיבית.

VII. הגדרת חרדי ותיקון כשלים במערך הגיוס

יש לציין, כי נסיונות החקיקה הקודמים נתקלו בבעיה של ההגדרה "מיהו חרדי" – דבר שנדמה לכל ישראלי שהוא מובן לו אינטואיטיבית – שכן אין לכך כל תקדים בחוק, פרט לחוק מוסדות תרבותיים יחודיים משנת 2008. מכאן נולדה ההגדרה המופיעה בתיקון 19 לחוק שירות ביטחון, שהתקבל ב-2014, לפיה לצרכי גיוס ויגדר חרדי מי שלמד במוסד שכזה שנתיים לפחות מגיל 14 עד גיל 18. הגדרה זו אפשרה לצה"ל לגייס כחרדים מי שיצאו בשאלה זמן רב לפני שירותם, לאיש מסגרות שנועדו לגיוס חרדים במי שבבירור אינם כאלה בעת גיוסם, ובאופן כללי "לשחק עם המספרים" ולנפח את מספר החרדים המתגייסים, כפי שצה"ל עצמו הודה מספר פעמים שאכן קרה, וכפי שמופיעה בדו"ח ועדת הבדיקה בראשות אלוף (מיל.) רוני נומה משנת 2020.¹²

יש לעגן הגדרה זו בחוק (אפשרות אחת מופיעה באותו תיקון חקיקה, ולפיה מוסד חרדי הוא מוסד ששר הביטחון, בהתייעצות עם שר החינוך או הכלכלה – משרדים שדרכם מוגדרים מוסדות חרדיים לצרכי מיון). בכל מקרה, ההגדרה

¹¹ לפי נתונים שהציג רח"ט תומכ"א בצה"ל לוועדת החוץ והביטחון ולוועדה לביקורת המדינה של הכנסת, הגיע שיעור הלא מתגייסים מקרבה המלש"בים בשנת 2020 לכשליש, מחציתם תחת "תורת אומנותו"; כלומר שיעור המתגייסים מקרב הלא-חרדים היה כ-80%.

¹² צוות הבדיקה בנושא נותני גיוס חרדים ("ועדת נומה"), דו"ח מסכם, 2020.

החדשה צריכה להיות רחבה ככל האפשר כדי לכלול בתוכה מקסימום אנשים באורח חייהם הוא חרדי, ואשר לא היו מתגייסים תחת החקיקה הקיימת.

בנוסף, יש לממש את כל המלצות ועדת נומה לתיקון הכשלים של העדר אסטרטגיה, חוסר מקצועיות, קשר לקוי בין מערכות ממשלתיות ורמת קשב נמוכה במערכת הביטחון ביחס לגיוס חרדים. על המערכת לראות בנושא זה עניין ביטחוני – ערכי – מהמעלה הראשונה, שיש לפעול בו מתוך תחושת דחיפות, בהינתן ההשלכות על צרכי הביטחון ועל המוטיבציה לגיוס לצה"ל ולהישארות בו. כפי שמציינת הוועדה, תחושה שכזו לא ניכרה במערכת בכל השנים בהן היו נסיונות קודמים לפעול בעניין.

VIII. סיכום ההמלצות

- א. יש להגיע, כבר בשנת הגיוס הקרובה, ליעד של 7000 חרדים המגויסים לשירות בצה"ל ובמשימות ביטחון פנים תחת מג"ב ושב"ס, זאת בנוסף לעידוד להתנדבות למילואים עם יעד של 18 אלף חרדים שגילם גבוה מגיל הפטור, שיוכשרו למשימות שמירה וכוננות וישרתו לפחות חודש במילואים בתפקידים אלה.
- ב. יש לשלוח באופן מיידי צווי התייצבות לכל בוגרי החינוך החרדי עד גיל 19 שטרם קיבלו צווים כאלה.
- ג. יש להקים מערכות מיון, הצבה והכשרה מותאמות לציבור החרדי, באחריות מערכת הביטחון. במסגרת זו, יש לשקול בחיוב את המלצות ועדת שקדי להקמת "בסיס נחיתה" ייעודי לחרדים והכשרת בסיס אחד בכל זרוע או שירות לחיים משותפים של חרדים ולא-חרדים. בכל מקרה, אין להרבות יתר על המידה ביצירת "בועות חרדיות" בצה"ל ויש להקפיד על ערכי הצבא ורוחו בהיבטי שוויון מגדרי וממלכתיים.
- ד. יש להקים שירות אזרחי-ביטחוני למשימות ביטחון הפנים, הגנת ישובי הספר וקו התפר, תגבור המשטרה ומשימות חירום בעורף, שיקלוט לשורותיו מספר גדול של חרדים בחובה ובמילואים.
- ה. היעד של המערכת לגיוס חרדים בכל המסגרות משנת הגיוס 2025 חייב להיות גדול מ-7000 מתגייסים חדשים, תוך הצבת תכנית להגדלה משמעותית בהמשך.
- ו. ככל שתהיה היענות מלאה להתייצבות למיון ולגיוס עצמו, יש לשקול מתן פטור לחרדים מעל לגיל שעד אליו מקבלים המגויסים מהציבור הכללי דחיית שירות, וביטול דחיית השירות מעל לגיל זה – תוך הקפדה על כך שמי לא יתייצבו לשירות יוגדרו עריקים, על כל המשתמש מכך.
- ז. יש לתקן את הגדרת "חרדי" בחוק שירות הביטחון כך שתכלול את הציבור החרדי כולו.
- ח. על צה"ל, מערכת הביטחון והממשלה לראות בגיוס החרדים לא רק חובה על פי פסיקת בית המשפט העליון, אלא צעד חיוני לשרידותם של צבא העם, הכלכלה והחברה בישראל, ולעמידה בצרכי הביטחון המוגברים של ההווה והעתיד.

IX. משמעותן המספרית של ההמלצות

צווי גיוס מיידיים –

לשני המחזורים האחרונים של בוגרי החינוך החרדי - כ-28 אלף איש
למספר סביר של בני 19-24 (פטור לגילאים אלה יינתן רק אחרי התייצבות מלאה למיון של המחזורים הצעירים יותר
ומספרי גיוס על פי המתווה המוצע) – כ-5000
יעד להתנדבות למילואים לגילאי 24-35 – 18 אלף איש בשנת הגיוס הקרובה